

Justis- og beredskapsdepartementet
v/Lovavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Deres ref

Vår ref
201200282-/MSM

Dato
13.3.2012

Forslag til innsnevring av odelskretsen - forholdet til Grunnloven § 107:

1. PROBLEMSTILLING

I Meld. St. 9(2011-2012) Landbruks- og matpolitikken foreslår Regjeringen å endre odelsloven § 8 om hvem som skal ha odelsrett. Endringen fører til at odelsretten blir beskåret.

Odelsretten er som kjent en privatrettslig særrett for den slekt som gjennom en viss tid har hatt tilknytning til en landbrukseiendom, og slik at det mellom de i slekten er en prioritetsrekkefølge. Retten innebærer

- fortrinnsrett til å overta odelseiendommen på arveskifte,
- løsningsrett ved frivillig salg eller tvangssalg av eiendommen ut av slekten,
- løsningsrett for den bedre prioriterte dersom en med dårligere prioritet har overtatt eiendommen

Odelsloven (lov av 28.6.1974 nr 58) § 8 sier at *Utanom odlaren får også etterkomarane hans odelsrett dersom nokon av foreldra, besteforeldra eller sysken av foreldra har ått heile eigedomen med odel*. Odleren er den som har eid en odelseiendom i 20 år med full eiendomsrett i 20 år, og dennes etterkommere er slektninger i rett nedstigende linje.

Forslaget begrenser odelskretsen til barn av odelsberettiget eier. Dette betyr at søskenbarn og barnebarn ikke lenger skal ha odelsrett. Grunnloven § 107 setter forbud mot å oppheve odelsretten, men overlater til Stortinget å fastsette nærmere regler. Vi ber Justisdepartementets lovavdeling å vurdere forslaget i lys av Grunnloven § 107.

2. NÆRMERE OM GRUNNLOVEN § 107

2.1 Innledning

Grunnloven § 107 sier:

Odels- og Aasædesretten maa ikke ophæves. De nærmere Betingelser, hvorunder den, til største Nytte for Staten og Gavn for Landalmuen, skal vedblive, fastsættes af det første eller andet følgende Storthing.

Bestemmelsen forbyr å oppheve odelsretten, men overlater til Stortinget å gi nærmere betingelser *til største Nytte for Staten og Gavn for Landalmuen*. Begrepet "landalmuen" er dansk. I henhold til nettutgaven for *Ordbog over det danske sprog (historisk ordbog 1700-1950)* sikter man til *den paa landet boende almue*, og med *almue* mener man en befolkning.¹

Forbudet mot å oppheve odelsretten betyr at odelsretten har et kjerneområde som ikke må røres. Hva odelsrettens kjerneområde er må vurderes i lys av formålet med odelsretten, og i lys av hvordan samfunnet har endret seg i ettertid.

2.2 Historikk; Bakgrunnen for at grunnloven § 107 ble vedtatt

Odelsrett til eiendom har vært lovfestet og blitt praktisert i Norge i over tusen år. Den har vært regulert i de tidligere landskapslovene, fra 1274 i Magnus Lagabøtes landslov, i Christian IV's Norske Lov av 1604 og Christian V's Norske Lov av 1687. Reguleringen var preget av et ønske om å bremse på en økende eiendomsovergang fra bønder til kirke og stormenn. Odelsretten var ofte gjenstand for kritikk og krav om avskaffelse, særlig fra dem som hadde mye eiendom fra før. I naturrettsiden var det mange som ønsket at jord skulle bli alminnelig handelsvare. Generalprokurør Henrik Stampe sto i mot kritikken, og mente at odelsretten hindret oppkjøp av gårder. Han la vekt på at odelsretten bidro til å øke fedrelandskjærligheten og viljen til å verne om landet. I forbindelse med inflasjonen i begynnelsen av 1800 tallet, ble odelsretten likevel mer eller mindre avskaffet ved en forordning av 1811. Forordningen bestemte at når beste odelsberettigede solgte odelseiendommen, skulle odelsretten bare bestå dersom han særskilt bestemte det.²

Riksforsamlingen på Eidsvoll reagerte kraftig på forordningen som stort sett bygget på et ensidig negativt syn på odelsretten. I et skriv fra seks bonderepresentanter heter det:

... odelsretten bestandigen skal vedblive i Norge saaledes som den var førend forordningen av 5te april 1811, uden forandring i odelsrettens grundvæsen, men kuns med saadanne modifikationer og bestemmelser, som den tilkommende lovgivende magt maatte finde passelige, for at hæve enhver tvil efter den forrige odels-

¹ Se <http://ordnet.dk/ods/>

² Falkanger; Tidsskrift for rettsvitenskap 1996 s. 249 flg

*lovgivning, der kunde foranledninge misbrug og pængespildende processer; dog at al odelsløsning skeer efter billig og retfærdig taxt av upartiske og kyndige mænd.*³

Odelsretten fikk sin grunnlovsbeskyttelse i Grunnloven § 107. Begrunnelsen var i all hovedsak å hindre oppkjøp av gårder fra "Adels- og Pengearistokraterne", og for å sikre et samfunn av selvstendige småbønder:

*I sume av dei konstitusjonsutkasta som vart lagde fram i riksforsamlinga på Eidsvoll, var der føresegner som gjekk ut på at odelsretten laut stå ved lag. I det store og heile sto odelsretten høgt i kurs hjå Eidsvollmennene. Dei ville hindre at gardane gjekk over frå bondeeige til rikmannseige, og dei ville at i all fall ein av arvingane skulle få garden. Forordninga av 1811 ga spekulantane høve til å få tak i gardane. Dette ville mennene på Eidsvoll få slutt på.*⁴

Grunnloven § 107 var nok en reaksjon på forordningen av 1811, og et klart uttrykk for at man ville få en slutt på en forordning som *ga spekulantane høve til å få tak i gardane*. Formålet med grunnlovsvernet var først og fremst å hindre oppsamling av jordeiendommer på få hender. I tillegg bidrar odelsretten til at den som overtar ikke skal bli for sterkt gjeldstynget, og å hindre oppstykking av jorda. Forhandlingene på Eidsvoll viser at Riksforsamlingen hadde mest syn for dens betydning som hindring for samling av store jordeiendommer på pengearistokratiets hender.⁵

2.3 Odelsretten etter 1814

Etter at Grunnloven ble vedtatt, var et flertall i Stortinget enige om at forordningen av 1811 måtte oppheves fordi den var i strid med forbudet i Grunnloven § 107.⁶ Ny odelslov ble vedtatt 26. juni 1821. Loven opphevet alle eldre bestemmelser om odelsrett og åsetesrett.

Odelsretten var til tross for grunnlovsvernet og ny odelslov fortsatt en omstridt institusjon. På 1800 tallet kom det flere forslag om å oppheve grunnlovsvernet, men ingen av dem fikk det nødvendige to tredjetalls flertall.

En gjennomgang av odelsretten på begynnelsen av 1900-tallet resulterte i lov av 16.7.1907 nr 1 – den såkalte odelsfrigjøringsloven. Loven ga adgang til at hele eller deler av en odelseiendom kunne erklæres odelsfri for å gi gode vilkår for fremveksten av industri. Forarbeidene viser at odelsretten generelt ble sett på som verdifull:

Det er nu ingen, som vil negte, at odelsretten mægtigt har bidraget til at bevare jordegodset som ættearv fra mand til mand i lange tider. Eierne af en odelsgaard har betragtet gaarden som en ættareieendom, som han pligtede å bevare og forbedre, saa

³ J Skeie 1950 *Odelsretten og åsetesretten – kapittel 1; Odelsretten og åsetesrettens historie*

⁴ NOU 1972 22 Rådsegn 10 – Om odels og åsetesretten – kapittel 1 A 9

⁵ Andenæs 1997 *Statsforfatningen i Norge* s. 365

⁶ J Skeie 1950 *Odelsretten og åsetesretten – kapittel 1; Odelsretten og åsetesrettens historie*

han kunde lade den gaa til sin eftermand paa saadanne vilkaar, at den stadig kunde blive i ætten. Og han har fundet styrke i sit arbejde i den bevidsthed, at om uheldige forhold skulde indtræde, som kunde medføre, at han blev skilt fra gaarden, saa var der adgang for hans barn eller andre slegtninger til at løse gaarden ind igjen. Dette har givet jordeierne en sikkerhed og selvstændighed, som ikke kan værdsættes for høit. ... Paa odelsgaarden er ætteminderne bevaret i lange tider, og tanken om, at dette skulde vedvare, har givet odelsmanden en interesse for gaarden og bygden, som har gjort, at der vilde han nedlægge sit arbejde med hele sin livshug. Dette har givet ham kraft til at overvinde vanskeligheder og til at finde sig i savn og haardt stræv.⁷

Det at odelsretten bidrar til den beste forvaltning av eiendommen på sikt ut fra eierens omtanke for sine etterkommere får her mer fokus enn som et middel for å hindre oppkjøp fra pengesterke aktører.

I 1971 startet sivillovbokutvalget⁸ arbeidet med odels- og åsetesretten (Rådsegn 10), herunder drøftinger om odelsretten bør opprettholdes:

Også i dag har odelsretten viktige oppgaver, - praktisk, økonomisk og sosialt. Er konjunkturane dårlege og gjelda stor, gjer odelsretten sitt til å skape tryggleik og ro. Går det gale, og garden vert seld ved tvangsauksjon, har bonden odelsretten å falle tilbake på. Med odelsretten i hand kan han eller barna hans (eller ein annan i ætta) løyse den inn att.

...

Odelsretten motverkar at jordbruksjord vert handelsvare og spekulasjonsobjekt. Odelsbonden kan ikkje så godt by jorda fram til fritt sal når både han og kjøparen veit at løysingsretten trugar i bakgrunnen. Det er grunn til å tru at odelsretten og har ein prisdempande verknad. Odelstakstane skal nok setjast til gangbar Priis i Egnen, men det let seg ikkje nekte at dei jamt over ligg på eit rimeleg nivå (ein kan stundom sjå at det motsette vert hevda, men ofte gjeld det då ei odelsløyning som takstmennene har funne urimeleg).

...

At jordbruksjorda i landet er på bondehender vil seie at den er i hendene på dei som gjennom tradisjon og opplæring er best skikka til å drive og stelle den. Odelsretten er ei brems mot brå omskifte i eigedomstilhøva, - den jamnar overgangen mellom ættledane og skapar kontinuitet og stabilitet.⁹

Utvalget fremhever at odelsrettens hovedinnhold ligger i løsningsretten for slekten og vissheten om at eiendommen går videre til etterkommerne. Utvalget fant at det var sterk overvekt av grunner som talte for å opprettholde odelsretten. De virkninger av odelsretten som måtte være uheldige kunne imøtegås ved justeringer i loven.

⁷ Indst.O.nr.X (1906-1907) (s. 2-3)

⁸ Sivillovbokutvalget ble oppnevnt ved kgl.res. 10. april 1953 med oppdrag å utarbeide utkast til kodifikasjonslover for tingsretten og panteretten samt utkast til ny lovgivning om odels- og åsetesretten.

⁹ NOU 1972 22 Rådsegn 10 – kapittel IV – 1 – *Bør odelsretten haldast oppe?*

Odelsretten har også vært drøftet i nyere tid. Odelslovutvalget karakteriserer odelsretten som *en privatrettslig særrett for den slekt som gjennom en viss tid har hatt tilknytning til en bestemt landbrukseiendom, og slik at det mellom de i slekten som har odelsrett er en rangordning*. Det fremgår videre at flertallet i odelslovutvalget mener at odelsretten bør bestå fordi den sikrer langsiktighet og stabilitet i næringen.¹⁰

Drøftelsene ovenfor viser at odelsrettens formål har forskjøvet seg fra i 1814 å hindre oppkjøp av landbrukseiendommer, til at formålet i dag også omfatter verdier som kontinuitet i drift, bosetting og rekruttering til landbruksnæringen.

2.4 Særlig om odelskretsen etter odelsloven av 1821 og odelsloven av 1974

Etter odelsloven av 1821 § 2 omfattet odelskretsen alle som stammet fra odelshevederen. Det kunne etter flere generasjoner være svært mange. I 1907 ble det foreslått å redusere odelskretsen slik at etterkommer etter odleren skulle være odelsberettiget bare dersom noen av hans besteforeldre, foreldre eller foreldres søsken hadde eid eiendommen med odelsrett:

*Kredsen af de berettigede ... i almindelighed komme til at omfatte slegtningene til og med søskendebørn, og saaledes omfatte dem, for hvem slektskabsbaandene i det daglige liv mest gjør sig gjældende. Personerne inden denne kreds vil i almindelighed, om de ikke selv er opvoksede paa eiendommen, saa dog have kjendskab til denne og føle sig mere eller mindre nær knyttede til den.*¹¹

Forslaget fikk ikke tilslutning i 1907, men ble tatt opp igjen av sivillovbokutvalget:

*... Nedgangen i talet på sysselsette innan jordbruksnæringa må naturleg ha ført til at svært mange odelsrettshavarar i dag ikkje har noko sterk tilknytning til gardsdrift, av di dei har ein annan leveveg. Ein må då spørje om det er rimeleg at krinsen av dei som har odelsrett til ein eigedom skal vere like uavgrensa som i dag, eller om det ikkje er grunn til å innføre ei eller anna form for avgrensing her, - anten slik at krinsen av odelsrettshavarar vert korta av, eller slik at det vert kravt løyve (konsesjon) til odelsløyving for personar med « tynn » odelsrett. Ein kunne og tenkje seg ein kombinasjon: avskjering av dei fjernaste linene og i tillegg til det konsesjonsplikt for dei fjernare av dei attverande linene.*¹²

Denne gangen fikk forslaget tilslutning. Og Stortinget vedtok at etterkommere av odler bare har odelsrett når hans/hennes foreldre, besteforeldre eller søsken av foreldre har eid eiendommen med odel. Fra forarbeidene heter det:

Når ein etter dette skal gjere ei avgrensing, er det sjølvsegde utgangspunktet at ein må byggje på kor langt slektskjensla og personleg tilknytning til eigedomen normalt er til stades. Så langt som dette i det praktiske liv kan reknast å vere tilfelle, bør

¹⁰ NOU 2003:26 *Om odels og åsetesretten* - kapittel 12.1

¹¹ Ot.prp.nr.14 (1906/07)s.16

¹² NOU 1972 22 Rådsegn 10, kapittel IV 2 a

*odelsretten gå, men ikke lenger. Utvalet er vorte ståande ved same vurderinga av dette spørsmålet som proposisjonen frå 1907, ...*¹³

Sivillovbokutvalget vurderte også om man skulle sette avgrensingen til oldeforeldre, slik at også oldebarn av odelsberettiget eier ville ha odel, men kom til at odelskretsen i slike tilfeller ville bli dobbelt så stor. Blant disse ville det være mange personer med odelsrett som aldri hadde hatt noen tilknytning til eiendommen. Sivillovbokutvalgets utgangspunkt var følgelig at odelskretsen kunne begrenses til de personer som normalt vil ha en tilknytning til gården. Altså at odelsretten som slektsrett ikke rekker lenger enn til de personer som har tilknytning til gården.

Forholdet til Grunnloven § 107 ble ikke vurdert, men i høringsprosessen uttalte Den Norske advokatforening at utvalgets forslag var godt innenfor rammene:

*Dette utvalg er uten videre enig i at man under de nåværende og de fremtidige påregnelige forhold må kunne gå til en avgrensning av kretsen for odelsberettigede i minst slik utstrekning som Utvalet foreslår uten å gå den bærende tanke for odelsrettsinstituttet for nær, og uten å komme i konflikt med grunnlovens § 107.*¹⁴

I 2003 drøftet Odelslovutvalget igjen omfanget av odelskretsen og skisserte tre alternativer:¹⁵

- a) Bare siste odelsberettigede eiers barn har odelsrett.
- b) Bare barn av en odelsberettiget eier (nåværende eller tidligere innen samme odelslekt) har odelsrett.
- c) Dagens ordning opprettholdes med den modifikasjon at *nokon av foreldra, besteforeldra, eller sysken av foreldra* må ha eiet eiendommen i en viss tid, for eksempel 5 år.

Flertallet i utvalget mente alternativene enten ville gi for urimelige utslag (alternativ c), eller at de utgjorde for kraftige innhugg i de tradisjonelle oppfatninger knyttet til odelsretten (alternativ a og b). De gikk derfor inn for at odelskretsen skulle videreføres som den var:

Alternativene (a og b) er praktisk gjennomførbare, men vil betegne et ganske kraftig innhugg i de tradisjonelle oppfatninger knyttet til odelsretten. Særlig vil Utvalget peke på at for den barnløse kan forholdet til nevøer/nieser være tett og sterkt og sammenlignbart med de bånd som det er mellom foreldre og barn/barnebarn. Dertil nevnes at dersom odelskretsen begrenses på dette vis, vil det kunne få konsekvenser for de eldre søskens utnyttelse av odelsretten - typisk slik: I søskenflokken er det forståelse for at nr. 2 bør overta eiendommen etter foreldrene. Etter dagens regler kan det være av betydning at den eldre vet at dersom nr. 2 ikke blir sittende med eiendommen, vil han eller hans barns odelsrett ikke være definitivt tapt, jf § 41 annet ledd med henvisning til § 42 og § 43. Med den antydende begrensning vil barna til den eldre i søskenflokken ikke

¹³ NOU 1972 22 Rådsegn 10, kapittel V

¹⁴ Ot.prp. nr. 59 (1972-1973)

¹⁵ NOU 2003:26 *Om odels- og åsetesretten* – kapittel 6.2.2

ha odelsrett, og det kan føre til at den eldre finner at han likevel vil bruke sin odelsrett for å sikre sine barn.¹⁶

Et mindretall mente at odelsretten burde fange opp bare de som hadde vokst opp på eiendommen, og foreslo at loven skulle endres slik at odelsrett bare ble forbeholdt dem hvor foreldrene eide eller hadde eid eiendommen med odelsrett (alternativ b ovenfor):

Selv om en innsnevring kan medføre at den best odelsberettigede overtar eiendommen for å unngå at hans barn ikke får odelsrett slik som nevnt av flertallet, mener mindretallet at dette ikke er tilstrekkelig grunnlag til å opprettholde odelsrett for de personer som normalt ikke har noen spesiell tilknytning til en eiendom. Mindretallet legger også vekt på at det i mange situasjoner hvor odelsretten blir benyttet via løsningssak, er situasjoner hvor barna på eiendommen ikke ønsker å overta eiendommen og hvor eieren og hans nære familie er enige om salg, men hvor det er fjernere beslektede, for eksempel søskenbarn, som vanskeliggjør et salg til utenforstående.

Når det gjelder forholdet for en barnløs eier som har et tett forhold til nevøer/nieser, vil en innsnevring av odelsretten ikke forhindre at eieren, dersom han ønsker det, kan overdra eiendommen frivillig til den niese/nevø eieren er knyttet til.¹⁷

Høringsinstansene var delt i synet på om odelskretsen burde innskrenkes, og et knapt flertall var i mot. Norges Bondelag mente at en innskrenkning av odelsretten kunne undergrave odelsretten på sikt. Advokatforeningen hevder at mindretallets forslag kunne avskjære barnebarn av eierne av odelsgården fra å gjøre odelsretten gjeldende dersom barnas foreldre avgår ved døden før eiendommen overdras til dem. Advokatforeningen mente at en slik avskjæring ble oppfattet å være i strid med odelsrettens grunnprinsipper i forhold til barnebarn som kan være født og oppvokst på gården. En mellomløsning kunne være at etterkommere etter søsken kunne tas ut av den odelsberettigede krets.¹⁸ Regjeringen var enig med Utvalgets flertall og flertallet av høringsinstansene, og opprettholdt gjeldende odelskrets.¹⁹ Stortinget sluttet seg til forslaget, men ba om at spørsmålet om å redusere odelskretsen måtte vurderes på nytt:

Lovforslaget innebærer ikke endringer i odelskretsen, i tråd med odelslovsutvalgets innstilling. Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Venstre, viser til at dagens ordning gir enkelte uheldige utslag, og ber Regjeringen se nærmere på odelskretsens omfang.²⁰

¹⁶ NOU 2003:26 *Om odels- og åsetesretten* – kapittel 6.2.2

¹⁷ NOU 2003:26 *Om odels- og åsetesretten* – kapittel 6.2.2

¹⁸ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/dok/horinger/horingsdokumenter/2003/horing-odelslovutvalgets-innstilling-nou/4.html?id=96090>

¹⁹ Ot.prp. nr. 44 (2008-2009) kapittel 6.5.2.2

²⁰ Innstilling O. nr. 90 (2008-2009)

3. NÆRMERE OM ENDRINGSFORSLAGET OG FORHOLDET TIL GRUNNLOVEN § 107

Regjeringen har i Meld. St. 9 (2011-2012) foreslått at odelskretsen endres i tråd med utvalgets alternativ b) slik at bare barn av odelsberettiget eier skal ha odelsrett. Dette betyr at søsken av den som overtar eiendommen beholder sin odelsrett (dersom en av foreldrene har eid eiendommen med odel), men deres barn igjen taper sin odelsrett. Forslaget fører litt forenklet sagt til at søskenbarn og barnebarn ikke lenger vil få odelsrett. I tilknytning til forslaget om å innskrenke odelskretsen nevnes for ordens skyld at bestemmelsene om odelsfrigjøring etter odelsloven § 31 vil bli foreslått opphevet dersom forslaget går gjennom. Dette vil innebære en styrking av odelsretten for den krets som er igjen.²¹

Grunnloven § 107 er ikke til hinder for å endre odelsretten til beste for samfunnet og for landbruksnæringen. Dette har også vært gjort flere ganger siden 1814, hvorav flere endringer har gjort innhugg i odelsretten til fordel for viktige samfunnsendringer. Et eksempel er odelsfrigjøringsloven fra 1907 som førte til at mange odelseiendommer ble frigjort for odel for å skape arealer til en voksende industri.

Argumentene for å beholde odelsretten er i dag flere. Den antas å gi bedre drift av landbrukseiendommene og en bedre eiendomsstruktur. Videre medvirker den til å opprettholde en selveiende bondestand, og den er med å opprettholde bosetting i distriktene med lokalt eierskap til landbrukseiendom. Odelsretten antas også å medvirke til likestilling mellom kjønnene. På den annen siden kan odelsretten også ha en negativ side, bl.a. ved at den i noen tilfelle kan hindre salg slik at friske krefter kan slippe til i næringen. Departementet mener derfor at odelskretsen med fordel kan begrenses slik at personer med i utgangspunktet fjern tilknytning til eiendommen ikke lenger omfattes. Innskrenkningene kan imidlertid ikke gå så langt at kjernen i odelsretten ikke lenger opprettholdes. Spørsmålet om innskrenkning av odelskretsen er innenfor Grunnlovens ramme må derfor vurderes i lys av dette.

Et viktig moment for hvem som bør ha odelsrett er tilknytningen den odelsberettigede har til eiendommen. Dette viser seg for eksempel i at tilknytningen til eiendommen er et viktig moment i vurderingen om det skal gis odelsfrigjøring etter odelsloven § 31.²² Regjeringen begrunner forslaget slik:

Odelsretten er tradisjonelt en slektsrett. Dagens odelskrets bygger på dette. Sleksttankegangen er i dag ikke like fremtredende som før – kjernefamilien er nå den vanligste familieformen. Overdragelse av landbrukseiendom skjer i stor grad innenfor nær familie. Dette innebærer at den vide kretsen av odelsberettigede i hovedsak har praktisk betydning dersom familien velger å selge til en kjøper uten odelsrett. I slike tilfeller må det gjennomgående legges til grunn at de odelsberettigede har liten tilknytning til eiendommen. Regjeringen er på dette tidspunktet enig med

²¹ Meld. St. 9 (2011-2012) Landbruks- og matpolitikken – kapittel 10.6.3

²² RT 1985 s. 743

mindretallet i Odelslovutvalget. Det fremstår ikke som rimelig at odelsberettigede med fjern tilknytning til eiendommen skal kunne kreve eiendommen løst på odel når familien har valgt å selge den til en utenfor odelskretsen.²³

Odelslovutvalget peker på at antallet overdragelser til personer med odelsrett har vært jevnt synkende siden 1970.²⁴ Mye av årsaken til det kan være at den enkelte i dag har langt flere muligheter med hensyn til yrkesvalg enn man hadde i forrige århundre. Odelsretten bør ikke være et hinder for at eiendommen selges til utenforstående som ønsker å drive landbruk når de med nærest tilknytning til eiendommen ikke ønsker å overta. Odelsretten skal i første rekke sikre videre drift av gården. Odelsrett til personer som har liten tilknytning til gården og landbruksdrift, sikrer ikke nødvendigvis dette formålet. Departementet mener at en med den foreslåtte begrensning i kretsen sikrer odelsretten for de personer som i utgangspunktet har sterkest tilknytning til eiendommen.

Odelslovutvalget fremhevet at odelsrettens *ekskluderende effekt er et klart negativt trekk ved odelsrettsinstituttet*. Utgangspunktet måtte være at dersom noen skulle ha rettslige fortrinn, må dette ha solid begrunnelse.²⁵ FN konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 26 fastslår et likestillingsprinsipp og gjelder som norsk lov, jf menneskerettsloven. Grunnloven § 110 c pålegger staten å fremme og respektere menneskerettighetene. Grunnlovsvernet av odelsretten etter Grunnloven § 107, bør derfor tolkes i samsvar med § 110 c. Dersom en innskrenkning i odelskretsen kan gi odelsretten en bedre begrunnelse som unntak fra likhetsprinsippet, taler dette for at innskrenkningen er innenfor rammene i Grunnloven § 107.

Høringsuttalelsen fra Justisdepartementet vedrørende Odelslovutvalgets innstilling er det også særlig grunn til å merke seg. Departementet påpeker at odelsretten virker ekskluderende på dem som ikke har odelsrett, eller ikke god nok prioritet til å bruke den. Fordi odelsloven har en slik side, bør den ikke opprettholdes i større utstrekning enn hva man kan legge til grunn er til gagn for samfunnet, landbruket og for yrkesutøverne i landbruket. Justisdepartementet ser med skepsis på lovsatte ordninger som fører til at landbruksjord havner på andres hender enn yrkesaktive bønders og viser i den forbindelse til den høye andelen leiejord i næringen.

4. ANMODNING OM UTTAELSE FRA LOVAVDELINGEN

Landbruks- og matdepartementet antar etter dette at en innskrenkning i odelsretten som foreslått kan forsvares ut fra rammene i Grunnloven § 107. Når det gjelder forholdet til Grunnloven § 97, kan dette reguleres på samme måte som eksisterende lovs § 79. Etter denne får loven *ingen verknad for tilhøve der det etter dei tidlegare gjeldande reglane er blitt høve til å bruke odelsrett før dei tilsvarande nye reglane har tatt*

²³ Meld.St.9 (2011-2012) – Landbruks- og matpolitikken - kapittel 10.4.4

²⁴ NOU 2003:26 *Om odels- og åsetesretten* – kapittel 5.6

²⁵ NOU 2003:26 *Om odels- og åsetesretten* – kapittel 12.3.4.b

til å gjelde. Det er ”høve til å bruke odelsrett” når det har oppstått en situasjon hvor det er anledning til å bruke retten, for eksempel et arvefall, jf RT 2979 s. 7. Det vises for øvrig til sivillovbokutvalgets kommentarer til bestemmelsen.²⁶

Landbruks- og matdepartementet ber med dette om at Lovavdelingen vurderer om forslaget til innskrenkning av odelskretsen slik det fremkommer i Stortingsmelding 9 (2011-2012), og med overgangsregler som etter dagens lov, vil kunne gjøres uten å komme i strid med Grunnloven § 107. Spesielt ønskes det vurdert om barnebarn bør ha odelsrett dersom foreldre avgår ved døden før eiendommen er overdratt til dem.

Med hilsen

Pål Vidar Sollie (e.f.)
ekspedisjonssjef

Inger Grette
avdelingsdirektør

²⁶ NOU 1972:22 Rådsegn 10 s. 96-97